

Research Paper

Investigating The Effect of Social Functions of Religion on The Cultural Compatibility of Ethnicities; Case Study: Ethnic Groups Living in Najafabad

Vajihe Taleb Najafabadi¹, Asghar Mohammadi^{*2}, Seyed Ali Hashemianfar

1. Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.
3. Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Social Sciences, Isfahan University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 459-474

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Cultural Compatibility, Social Function, Religion, Ethnicity, Multicultural*

Abstract

In today's world, multicultural societies are widespread, and one of the significant issues these societies face is how to manage their multiculturalism. In many cases, one culture dominates others, and minority cultures, to avoid being suppressed, engage in various behaviors and actions that may threaten national security. Iran, as a multicultural country, needs to focus on the interaction among its diverse cultures. This study examines the impact of the social functions of religion on cultural adaptation in Iran. Given that Iran is a religious society with diverse ethnicities and cultures, creating cultural harmony is essential. Functionalist views of religion, based on the theories of sociologists like Durkheim, Simmel, and Berger, have been reviewed. Variables such as social cohesion, identity, legitimacy, social control, and religious and social relationships were selected as the functions of religion. Normative, attitudinal, coercive, and habitual variables were considered the main factors of cultural adaptation. This research was conducted using a survey method and questionnaires in areas with migrant ethnicities. The sample size was estimated at 250 individuals, and the questionnaires were distributed using a non-probability quota sampling method based on the population of each area, resulting in 212 valid questionnaires for final analysis. Data analysis was performed using SPSS and Amos software. The results of this study indicate that the five dimensions of the social functions of religion significantly influence cultural adaptation and ultimately affect cultural harmony.

Citation: Taleb Najafabadi, V., Mohammadi, A., & Hashemianfar, S.A. (2024). **Investigating The Effect of Social Functions of Religion on The Cultural Compatibility of Ethnicities; Case Study: Ethnic Groups Living in Najafabad**, *Geography(Regional Planning)*, 13 (Special Issue 1), 459-474.
DOI: 10.22034/jgeoq.2024.329921.3571

* **Corresponding author:** Asghar Mohammadi, **Email:** asmohamadi@dehaghan.ac.ir
Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In today's world, multicultural societies are widespread, and one of the major issues they face is how to manage multiculturalism. Often, one culture dominates others, and minority cultures, in an effort to prevent their erasure, engage in various behaviors and actions that may threaten national security. Iran, as a multicultural country, must pay attention to the interaction between its diverse cultures. This study examines the impact of the social functions of religion on cultural adaptation in Iran. Given that Iran is a religious society with diverse ethnic groups and cultures, fostering cultural adaptation is essential. Functional perspectives of religion based on the theories of sociologists like Durkheim, Simmel, and Berger have been reviewed. Variables such as social cohesion, identity, legitimacy, social control, and religious social relations have been selected as the functions of religion. This research uses a survey method and questionnaires in areas with immigrant ethnicities. We aim to answer the question: "How can the social functions of religion affect cultural adaptation?" To address this, we will reference sociological theories on social functions and cultural adaptation.

Methodology

This research was conducted using a survey method and questionnaires in areas with immigrant ethnicities. The sample size was 250 people, selected using a non-probabilistic quota sampling method based on the population of each area. Out of these, 212 valid questionnaires were used for the final analysis. Data analysis was performed using SPSS and Amos software.

Results and Discussion

The results of the correlation tests indicate a direct, positive, and significant relationship between social cohesion and cultural adaptation ($p < 0.001$). Social cohesion has the highest correlation with the habitual dimension ($r = 0.289$) and the lowest with the obligatory dimension ($r = 0.198$). Social cohesion resulting from religion has the highest correlation with the habitual dimension of cultural adaptation ($r = 0.326$)

and the lowest with the normative dimension ($r = 0.141$). There is also a direct, positive, and significant relationship between social control and cultural adaptation ($p < 0.001$). Social control has the highest correlation with the obligatory dimension ($r = 0.290$) and the lowest with the attitudinal dimension ($r = 0.212$). Internal control has the highest correlation with the obligatory dimension of cultural adaptation ($r = 0.247$), and external control has the lowest with the attitudinal dimension ($r = 0.159$). The relationship between identity and cultural adaptation is also direct, positive, and significant ($p < 0.001$). Identity has the highest correlation with the habitual dimension ($r = 0.443$) and the lowest with the obligatory dimension ($r = 0.226$). Religious identity has the highest correlation with the normative dimension of cultural adaptation ($r = 0.356$) and the lowest with the obligatory dimension ($r = 0.178$). Modern identity did not show a significant relationship with cultural adaptation. Similarly, there is a direct, positive, and significant relationship between legitimacy and cultural adaptation ($p < 0.001$). Legitimacy has the highest correlation with the habitual dimension ($r = 0.369$) and the lowest with the obligatory dimension ($r = 0.216$). Legitimacy resulting from religion has the highest correlation with the habitual dimension of cultural adaptation ($r = 0.393$) and the lowest with the obligatory dimension ($r = 0.208$). Legitimacy resulting from democratic laws did not show a significant relationship with cultural adaptation.

Conclusion

This study aimed to examine whether "the social functions of religion influence the cultural adaptation of ethnic groups." Based on the hypotheses tested, we found that the social functions studied significantly affect cultural adaptation within the population surveyed. The results of this research are not directly comparable to other studies due to its unique focus. For instance, research in European and American contexts often addresses how the religion of immigrants creates cultural challenges for host societies and is viewed through a security lens, given recent issues in these regions. These studies typically focus on religion as a variable contributing to cultural incompatibility. However, it is important to distinguish

between the social functions of religion and general religiosity. While religiosity might be lower in other studies, the specific functions

of religion can still be beneficial for cultural adaptation. Thus, it is crucial not to conflate these two concepts.

References

1. Ahmadi, H. (2011). Ethnicity and ethnocentrism in Iran: Myth and reality (5th ed.). Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
2. Beckford, J. (2009). Religion and advanced industrial society (F. Golabi, Trans.). Tehran: Kouye. [In Persian]
3. Berger, P. (2018). Sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion. Tehran: Talaye. [In Persian]
4. Berger, P., Berger, B., & Kellner, H. (2019). Homeless mind (Modernization and awareness) (M. Savouji, Trans.). Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
5. Berry, J. W. (2008). Acculturation and adaptation of immigrant youth. *Canadian Diversity*, 2, 50-54.
6. Connor, P. (2010). Contexts of immigrant receptivity and immigrant religious outcomes: The case of Muslims in Western Europe. *Ethnic and Racial Studies*, 33(3), 376-403.
7. Durkheim, E. (2019a). The elementary forms of religious life: Totemism in Australia (B. Parham, Trans.). Tehran: Markaz. [In Persian]
8. Durkheim, E. (2019b). The division of labor in society (B. Parham, Trans.). Tehran: Markaz. [In Persian]
9. Eliade, M. (2010). Patterns in comparative religion (B. Khorramshahi, Trans.) (2 vols.). Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
10. Fasihi, E. (2011). Functional logic and defense of religion. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
11. Giddens, A. (2020). Sociology (M. Sabouri, Trans.) (35th ed.). Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
12. Haqiqatian, M., Ghooshnari, A., & Taghavi, S. A. (2008). An examination of factors affecting the cultural adaptation of immigrants in Qaemiyeh city. *Journal of Social Sciences and Humanities*, Shiraz University, 54, 63-80. [In Persian]
13. Jamshidiha, G., & Ghobadi, A. (2007). A sociological analysis of religious ceremonies with emphasis on Ashura rituals. *Journal of Islamic History*, 8(2), 37-60. [In Persian]
14. Kavandi, Z., & Safourae Parizi, M. M. (2013). Cross-cultural adaptation: A prominent yet overlooked phenomenon. *Tuhur Quarterly*, 2, 15-43. [In Persian]
15. Khorani, J. (2009). Examining the relationship between self-esteem and demographic variables with cross-cultural adaptation among Iraqi migrant students in Gilan Gharb County for the academic year 2008-2009 (Master's thesis). Arak: Islamic Azad University. [In Persian]
16. Kim, Y., & Kim, Y. (2016). Ethnic proximity and cross-cultural adaptation: A study of Asian and European students in the United States. *Intercultural Communication Studies*, XXV, 61-80.
17. Milner, A., & Brawit, J. (2015). An introduction to contemporary cultural theory (J. Mohammadi, Trans.) (5th ed.). Tehran: Ghoonus. [In Persian]
18. Mirzaei, S. A. (2020). Nationalism and ethnicity in Iran: An empirical study. Tehran: Agah. [In Persian]
19. Parsons, T. (1951). *The social system*. Glencoe, IL: Free Press of Glencoe.
20. Parsons, T. (1960). *Structure and process in modern societies*. Glencoe, IL: The Free Press.
21. Pietila, I. (2010). Intercultural adaptation as a dialogical learning process: Motivational factors among the short-term and long-term. University of Tampere, Finland
22. Qulani, N. (2019). A sociological study of diaspora adaptation in Iran with emphasis on social and cultural factors (Case study: Isfahan Province) (Doctoral dissertation in Cultural Sociology). Dehaghan: Islamic Azad University. [In Persian]
23. Seligman, M., Rosenhan, D., & Walker, A. (2014). *Psychopathology* (R. Rostami, S. Tahmasbi, J. Zarei, S. Zonozyan, & B. Farzinrad, Trans.) (3rd ed.). Tehran: Arjomand. [In Persian]
24. Simmel, G. (2009). *Essays on religion: Philosophy and sociology of religion* (S. Mosami Parast, Trans.). Tehran: Talaye. [In Persian]

25. Simmel, G. (2014). Religion (A. Rezaei, Trans.). Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
26. Tajik, M. R. (2005). Modern man and the identity puzzle. National Studies Quarterly, 6(1), 9-28. [In Persian]

مقاله پژوهشی

بررسی تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی قومیت‌ها؛ مطالعه موردی اقوام ساکن در حوزه جغرافیایی شهر نجف‌آباد

وجیهه طالب نجف‌آبادی: دانشجوی دکتری، جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

اصغر محمدی: استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

سید علی هاشمیان فر: دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۴۷۴-۴۵۹</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> 	<p>در جهان امروزی، جوامع چندفرهنگی به طور گسترده‌ای وجود دارند و یکی از مسائل مهم این جوامع، نحوه کنار آمدن با چندفرهنگی بودن است. در بسیاری موارد، یک فرهنگ بر دیگر فرهنگ‌ها مسلط می‌شود و فرهنگ‌های اقلیت برای جلوگیری از حذف خود به انواع رفتارها و کنش‌ها دست می‌زنند که ممکن است امنیت کشور را تهدید کند. ایران نیز به عنوان یک کشور چندفرهنگی، نیازمند توجه به تعامل میان فرهنگ‌های مختلف است. این پژوهش به بررسی تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی در ایران می‌پردازد. از آنجا که ایران جامعه‌ای دینی است و دارای اقوام و فرهنگ‌های متنوعی می‌باشد، ایجاد سازگاری فرهنگی ضروری است. دیدگاه‌های کارکردی دین از نظریات جامعه‌شناسی مانند دورکیم، زیمل و برگر بررسی شده است. متغیرهایی مانند انسجام اجتماعی، هویت، مشروعیت، کنترل اجتماعی و روابط اجتماعی دینی به عنوان کارکردهای دین انتخاب شده‌اند. متغیرهای هنجاری، تمایلی، اجباری و عاداتی به عنوان متغیرهای اصلی سازگاری فرهنگی در نظر گرفته شده‌اند. این تحقیق با روش پیمایشی و استفاده از پرسشنامه در مناطق با قومیت‌های مهاجر انجام شده است. حجم نمونه تحقیق ۲۵۰ نفر بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای غیر احتمالی بر اساس جمعیت ساکن در هر منطقه، پرسشنامه توزیع شد و ۲۱۲ پرسشنامه معتبر برای تحلیل نهایی استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و Amos انجام شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ابعاد پنجگانه کارکردهای اجتماعی دین تأثیر قابل توجهی بر سازگاری فرهنگی دارند و در نهایت بر سازگاری فرهنگی تأثیرگذار هستند.</p>

واژه‌های کلیدی: سازگاری فرهنگی، کارکرد اجتماعی، دین، قومیت، چند فرهنگی

استناد: طالب نجف‌آبادی، وجیهه محمدی، اصغر و هاشمیان فر، سیدعلی (۱۴۰۲). بررسی تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی قومیت‌ها؛ مطالعه موردی اقوام ساکن در حوزه جغرافیایی شهر نجف‌آباد. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۳ (ویژه‌نامه ۱)، ۴۵۹-۴۷۴.

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.329921.3571

مقدمه

سازگاری فرهنگی یکی از مسائلی است که برای کشورهای که دارای مهاجرت از بیرون به صورت بالا و یا کشورهای که از ابتدا تشکیل یافتند با چند گروه قومی مختلف، شکل گرفته است؛ مطرح می‌شوند. با رواج دولت ملت‌ها و شیوه‌های جدید حکمرانی در جهان معاصر، مسئله وحدت و اتحاد ملی و عدم وجود معارضه میان ساکنان یک کشور، مسئله مهمی گردیده است. کشورهای غربی پس از جنگ جهانی دوم با موجی از مهاجرت واجه شده‌اند که این مهاجرت‌ها موجب شده است سعی کنند با روش‌ها و دیدگاه‌های مختلف که برگزیده‌اند برای سازگاری فرهنگی به فعالیت بپردازند (Tabani, 2021; Zhang, 2022). در کشور ایران نیز به دلیل وجود قومیت‌های مختلف در مناطق گوناگون کشور، ما با نوعی تنوع و تکثر فرهنگی مواجه هستیم، هر چند که این تنوع‌ها به صورت منطقی وجود دارد و در هر منطقه گروه قومی خاصی ساکن می‌باشد. با تغییرات جمعیتی و جغرافیایی در دوران معاصر ما با نوعی مهاجرت در میان این اقوام و گروه‌های فرهنگی مواجه هستیم؛ این مهاجرت نوعی تعارض و عدم سازگاری فرهنگی را در مناطق مهاجرت‌پذیر ایجاد می‌کند. برخی از تحقیقات که البته به شدت محدود هم می‌باشد به مشکلات عدم سازگاری فرهنگی تحت عنوان متغیرهایی مانند بروز درگیرهای محلی، عدم وجود شغل در جامعه میزبان برای مهاجرین و به تبع آن روی آوردن مهاجرین به فعالیت و کارهای سیاه و مشاغل بحران‌زا برای منطقه و در نهایت ایجاد دیدگاه منفی از مهاجرین در نظر جامعه میزبان که باعث سوی‌گیرهای ارزشی و فرهنگی می‌شود، از نتایج این عدم سازگاری فرهنگی است (نوری و همکاران، ۱۳۹۷؛ حقیقتیان و همکاران، ۱۳۸۷). این مشکلات و مسائل که می‌تواند ابعاد وسیعی به خود بگیرد و حتی به بحران در مناطق بیانجامد، نیاز به توجه به مسئله سازگاری فرهنگی را بیشتر مشخص و روشن می‌نماید. شهر نجف‌آباد از جمله شهرهایی است که در طول چند دهه اخیر شاهد مهاجرت گسترده برخی از اقوام بوده است به صورتی که برخی از مناطق شهری در حال حاضر به صورت کامل به حضور این مهاجرین اختصاص یافته است؛ مهاجرت گروهی بختیاری‌ها، گرج‌ها، لر‌ها به مناطق مختلف این شهر، (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵) سیمای این شهر را نسبت به چند دهه گذشته به شدت تغییر داده است. تغییراتی که چندان به مذاق جامعه سنتی و مذهبی اصلی خوش نمی‌آید. تجربه زیسته محقق نشان می‌دهد غیر نگاه غیر داشتن به مهاجرین ساکن برخی آسیب‌های اجتماعی نیز در مناطق به ویژه ساکنین مهاجر ایجاد شده است که نسبت به وضعیت جاری جامعه از وضعیت به مراتب بدتری برخوردار است! از این رو محققین در این پژوهش به دنبال بحث سازگاری فرهنگی بوده‌اند. برای رسیدن به سازگاری فرهنگی می‌توان از روندها و روش‌های مختلفی سود برد ولی در این پژوهش محققین معتقدند که به دلیل مهم بودن دین به عنوان پایه فرهنگی جامعه ایران، می‌توان از کارکردهای دینی برای ایجاد سازگاری فرهنگی سود برد. این نگاه، یک نگاه خاص و مرتبط با جامعه ایران است. نگاه سکولار و لائیک موجود در کشورهای مختلف در بسیاری از موارد دین را عنصری اختلاف‌زا می‌دانند که سازگاری فرهنگی را تحدید می‌کند؛ از این رو این پژوهش به صورت خاص نگاه جدیدی را در مطالعات پیرامون سازگاری فرهنگی پیگیری می‌کند. ارتباط میان دین و سازگاری فرهنگی بر این مینا در این تحقیق مورد مطالعه قرار می‌گیرد که یکی از بنیادهای شکل دهنده فرهنگ در جوامع دین است و البته در جوامع مختلف میزان تأثیرگذاری آن متفاوت است. در جامعه ای مانند جامعه ایران می‌توان به یک تبار تاریخی در وضعیت دینی اشاره کرد که تأثیر دین بر فرهنگ را بسی

بیش از چیزی که می‌توان در بسیاری از جامعه سراغ گرفت، باید جست.

آن چه که مشخص است این است که جامعه ایران در ادوار مختلفی یک جامعه دینی بوده است و تفکر دینی در آن تسلط داشته است. از این رو نهاد دین یک نهاد مهم و بنیادی در تاریخ سرزمین ایران و تنها عنصری است که نویسندگان این مقاله می‌پندارند در طول تاریخ نقطه مرکزی وحدت بخش جامعه ایران بوده است. از این رو در این پژوهش بنا بر این فرض به بررسی کارکردهای اجتماعی دین خواهیم پرداخت و سپس نشان می‌دهیم که چگونه این کارکردها می‌تواند به سازگاری فرهنگی کمک نماید.

۱. آمارهای مربوط به آسیب‌ها چون محرمانه هستند محقق به آن دسترسی ندارد ولی مصاحبه‌ها و گفتگو با برخی از مقامات انتظامی و امنیتی وجود آسیب‌های خاص و مشکلات اجتماعی ویژه را در این مناطق بیان می‌کند.

و از این روی است که در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال هستیم که «کارکردهای اجتماعی دین چگونه می‌تواند بر سازگاری فرهنگی تأثیر بگذارد؟» برای پاسخ گویی به این سوال به نظریات جامعه‌شناسی پیرامون کارکردهای اجتماعی و سازگاری فرهنگی اشاره خواهد رفت.

مبانی نظری

کارکرد اجتماعی دین

در درون تفکر جامعه‌شناسی، متفکران مختلفی بوده‌اند که پیرامون دین به صورت خاص به بحث و بررسی پرداخته‌اند، ولی آن چه که در این جا مورد نظر نویسندگان است، نگاه جامعه‌شناسان به کارکردهای اجتماعی دین است و به این دلیل در این جا به صورت گذرا به بررسی برخی نظرات جامعه‌شناسان که سبقه کارکردی دارد پرداخته خواهد شد.

رویکرد کارکردگرایانه به مفهوم دین، رویکردی است که از اواخر قرن نوزدهم و با جا گرفتن زیست‌شناسی و فیزیولوژی توانست به حوزه مطالعات اجتماعی راه یابد. در منظر فیزیولوژیکی کارکرد عبارت بوده است از ویژگی‌هایی یا فعالیت‌های حیاتی که ارگانیسم که به‌عنوان یک کل در نظر گرفته می‌شود و همچنین به کارکردهای متفاوت اندام‌های خاص اشاره داشت (Munch, 1976). اما مفهوم کارکرد در نزد متفکران اجتماعی و به طور خاص دروکیم تفاوت یافت. به صورت خاص دروکیم معتقد بود که کارکرد یک «فرآیند» است و به اجزا و عناصر با کارویژه خاص اطلاق نمی‌شود؛ هر چند که بعدها جامعه‌شناسان برای کارکرد یک ویژگی خاص نیز در نظر گرفتند که می‌توان از آن با عنوان «مفید بودن»، نام برد. در نگاه جامعه‌شناسان کارکردی، کارکرد در جامعه تأثیر مثبت دارد؛ هر چند این تأثیر مثبت به صورت خاص مورد اشاره قرار گرفته نشده است (Munch, 1976).

جامعه‌شناس معرفت‌فرانسوی امیل دروکیم در مباحثی که پیرامون دین مطرح می‌کند از این دیدگاه برای توضیح و تشریح نظرات خود استفاده می‌کند؛ دیدگاه دروکیم در کارکردگرایی با آن دیدگاهی که در دوران بعد از او توسط انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان به عنوان کارکردگرایی مطرح می‌شود به صورت واضحی تفاوت دارد؛ در نگاه دروکیم به ویژه در کتاب صورت‌های ابتدایی حیات دینی ما با نوعی کارکردگرایی فایده‌گرایانه مواجه هستیم که چندان با دیگر آثار او نزدیکی ندارد (Pickering, 2009).

در نگاه امیل دروکیم می‌تواند کارکرد، اصلی و کلی دین را دریافت نمود؛ ۱- کارکرد نظری و عقیدتی؛ ۲- کارکرد عملی. این دو کارکرد در نگاه و بیان دروکیم به صورت نیاز به درک و جامعه‌پذیری خود را نشان می‌دهد که بازگو کننده همان دو کارکرد کلی دین هستند. در نگاه دروکیم به طلوع علم تجربی در غرب کارکرد نظری که حول توضیح چستی حیات است به کناری گذاشته می‌شود و علم جای آن را می‌گیرد ولی کارکرد عملی دین هم چنان به حیات خود ادامه می‌دهد (Pickering, 2009). در کنار این دو صورت کلی کارکردی دین در بحث دروکیم در نوشته‌های او شاهد هستیم که به کارکردهایی ویژه که نسبت خاصی نیز با دو مورد بالا دارد اشاره نموده است که در این بخش به آن اشاره می‌کنیم:

انسجام و وحدت‌بخشی: اساس بحث دروکیم در این زمینه از باورهای دینی شروع می‌شود. در نگاه دروکیم باورهای دینی، باورهایی است که میان تعداد زیادی از افراد وجود دارد. این افراد، باورها را همراه با عمل کردن به مناسک به ظهور می‌رسانند و به ظهور رساندن این مناسک موجب خوشحال آنان نیز می‌شود. از این جا دروکیم این بحث را مطرح می‌کند که باور امر فردی نیست و همه افراد یک اجتماع به عمل به آن می‌پردازند و این امر زمینه ساز وحدت آنان است. پس در دیدگاه دروکیم ایمان باعث احساس وحدت و به هم پیوستگی میان افراد یک جماعت می‌شود. دروکیم معتقد است که نگاه این افراد به جهان لاهوتی و نحوه ارتباط آن با جهان ناسوتی و اعمال عبادی آنان بر مبنای یک سری تصورات مشترک است که موجب می‌شود نوعی همبستگی و انسجام در میان آنان ایجاد گردد (دروکیم، ۱۳۹۸: ۵۸). این نگاه دروکیم مبتنی بر این انگاره است که انسجام و وحدت‌بخشی جامعه بر مبنای روابط اجتماعی شکل می‌گیرد (Schiefer and Noll, 2017).

فداکاری و از خودگذشتگی: امروزه در جامعه انسانی برای ایجاد همبستگی یکی از مفاهیمی که به شدت مورد نظر است بحث فداکاری و از خودگذشتگی است. وقتی افراد صرفاً به منافع خود بیندیشند در این حالت رفتارهای فردی و نگره‌های فردی بر جامعه حاکم می‌شود، اما اگر نگاه به منافع جمعی و همبستگی اجتماعی اتفاق بیافتد در این حالت از خودگذشتگی برای کسب منفعت جمعی عنصر اساسی است (Bogaert et al, 2008). از همین نگاه است که دروکیم معتقد است که مذهب اساساً امری

اجتماعی است و هر لحظه فشارها و محدودیت‌هایی بر افراد اعمال می‌کند. مذهب فرد را وادار به اعمالی می‌کند که برای وی آسان نیست و ایثارهای کوچک و بزرگی را از وی انتظار دارد که برای او گران تمام می‌شوند. قربانی‌ها و نذوراتی که فرد باید در راه خدا خرج کند از اموال او برداشت می‌شود و لحظه‌های لازم برای انجام فرایض مذهبی از اوقات کار و فراغت او می‌کاهد، فرد مجبور است به انواع محرومیت‌ها که مذهب به وی دستور داده است تن در دهد و حتی در راه خدا از زندگی خویش نیز بگذرد. از این توضیح دورکیم نتیجه می‌گیرد که حیات مذهبی، حیاتی سرشار از فداکاری و از خودگذشتگی است (دورکیم، ب ۱۳۹۸: ۸۷).

اعتمادافزایی: یکی از مفاهیم مهمی که در دوران معاصر مورد توجه قرار گرفته است بحث اعتماد اجتماعی است. به هر میزان اعتماد در سطح جامعه و افراد افزایش یابد به همان میزان هزینه‌ها کاهش و ارتباطات و انجام فعالیت‌های عام المنفع بیشتر می‌گردد (Sonderskov & Dinesen, 2014). یکی از کارکردهای دین که براساس باورهای دینی حاصل می‌شود بحث اعتماد افزا بودن است. دورکیم معتقد است که اعتماد حاصل باور به حامی خود است. به بیان بهتر اعتمادی که فرد به کارآیی حامی خود دارد به حدی است که در مواردی به استقبال مهم‌ترین خطرهای می‌رود و شجاعت‌هایی باور نکردنی با آرامش و جسارت تمام از خود نشان می‌دهد از نظر دورکیم این ایمان است که شجاعت و نیروی لازم را به فرد می‌دهد (دورکیم، الف ۱۳۹۸: ۲۱۷).

جامعه‌سازی دین: در نظرگاه دورکیم شاید اصلی‌ترین کاری که دین انجام می‌دهد تجسم جامعه است. کارکردهای دیگر دین را دورکیم ذیل همین کارکرد اصلی می‌بیند. دورکیم معتقد است دین قبل از هر چیز، دستگاهی از مفاهیمی است که به کمک آن‌ها افراد جامعه‌ای را که عضو آنند برای خود مجسم می‌کنند و دریافتی از روابط مبهم، ولی بسیار صمیمانه و درونی خویش با آن دارند، از دید دورکیم نقش و کارکرد اصلی دین همین مسئله است، هر چند این شیوه تلقی و تصور مجازی و مرزی است، ولی بیان‌کننده حقیقت دین است (دورکیم، ۱۳۹۸: ۳۱۰).

آگاهی بخشی: آگاهی و آگاهی بخشی عنصری است که میان تمامی پستانداران وجود دارد و کاری را به انجام می‌رساند که در نهایت جامعه‌گرایی ما را تقویت می‌کند (Neiworth, 2009). دورکیم وقتی از مناسک دینی به عنوان عنصر عینی و خارجی دین صحبت می‌کند موقعیتی است که این عنصر دینی کارکرد بسیار مهمی را نیز دارد. از نظر دورکیم بزرگ‌ترین کارکرد مناسک دینی به عنوان یکی از عناصر دین، بحث آگاهی‌بخش است. در توضیح این مطالب می‌گوید: نخستین اثر مناسک این است که افراد را به هم نزدیک می‌کنند، بر تماس‌هایشان با یکدیگر می‌افزایند و صمیمیت بیشتری بینشان ایجاد می‌کنند و از این مقدمه دورکیم نتیجه می‌گیرد که محتوای آگاهی‌های افراد به واسطه همین مسئله تغییر می‌کند (دورکیم، الف ۱۳۹۸: ۴۸۰).

شادی بخشی دین: دورکیم در کنار برخی کارکردهای اجتماعی خاص که برای دین قائل است معتقد است که دین به عنوان یک امر اجتماعی به صورت مستقیم بر روان انسان‌ها نیز تأثیر می‌گذارد. هر چند بحث اصلی دورکیم را می‌توان در این‌جا با عنوان اجتماعی بودن امر روانی مورد بازشناسی قرار داد که در کتاب خودکشی او به صورت مبسوط به آن پرداخته است؛ ولی در نگاه خاص او به دین نیز می‌توان رد این نگاه را بازشناسی کرد.

دورکیم معتقد است که مجموعه اعمال منظم تکرار شده‌ای که کیش عبادی از آن‌ها تشکیل می‌شود دارای اهمیت است. دورکیم در توضیح اهمیت این رفتارها بیان می‌کند که در واقع، آن کسی که به واقع به آداب دین عمل کرده است می‌داند که همه این تأثیرات شادی‌بخش، برانگیزاننده آرامش درونی، صفای باطن و شوق، که از نظر مؤمن دلیل بر صحت تجربی باورهای وی هستند از آثار و برکات عمل به کیش عبادی‌اند (دورکیم، ۱۳۹۸: ۵۷۸).

از دیگر متفکران که به کارکردهای اجتماعی دین اشاره دارد، زیمل است؛ زیمل معتقد است که حیات جامعه مبتنی بر روابط متقابل عناصر آن است. روابط متقابل تا حدی در کنش‌ها و واکنش‌های موقتی صورت می‌پذیرد، و تا حدی در اشکال ثابت تجسم می‌یابد که از این قرارند: مراسم دینی و قوانین، مقررات و مالکیت‌ها، زبان و وسایل ارتباطی (زیمل، ۱۳۹۳: ۳۲-۳۳).

براساس همین نگاه دین در نظرگاه زیملی از پایه‌های شکل دهنده روابط اجتماعی است. زیمل در تحلیل این مسئله بیان می‌کند که همه‌جا در بطن جامعه، روابطی توسعه می‌یابد، بدون اهمیت اجتماعی، هرگز واجد اهمیت دینی نمی‌شود؛ البته در حالی که فرآیند زندگی تکیه‌گاه این روابط است، کارکرد دینی پیدا می‌کند، حتی پیش از آن‌که این فرآیند محتواهای اجتماعیاً کلاً هر محتوایی پیدا کرده باشد (زیمل، ۱۳۹۳: ۳۷-۳۸).

مبنایی که براساس آن زیمل معتقد است مقوله دینی می‌تواند روابط اجتماعی را متأثر سازد و شکل دهد و خود نیز به وسیله آن‌ها تصویر شود بر مبنای تشابه عجیبی به وجود آمده که میان رفتار فرد در قبال الوهیت و در قبال یک گروه اجتماعی وجود دارد، است. بر این اساس در این‌جا پیش از هر چیز این احساس وابستگی است که تعیین‌کننده است. پس فرد خود را وابسته به یک کلیت، یک عظمت، احساس می‌کند و از آن نشأت می‌گیرد و به آن واصل می‌شود. انسان خود را وقف او می‌کند؛ اما از او نیز انتظار عُلُو و رستگاری دارد، خدا را هم چون جمع اضداد و نقطه وحدت نشان داده‌اند که تمامی اضداد هستی در درون تقسیم‌ناپذیر او در هم می‌آمیزند. در این جمع اضداد بسیاری از رفتارهای انسان نسبت به خدا و رفتار خدا نسبت به انسان نیز گنجانده شده است (زیمل، ۱۳۹۳: ۳۸-۳۹).

نگاه زیمل به فرآیند تأثیربخشی دین در روابط اجتماعی، فرآیند دیالکتیکی است. بر این مبنا می‌توان گفت محتوایی که توسط فرم‌های دیگر روابط انسانی در یک دوره پدید می‌آید، در دوره‌های دیگر فرم دینی به خود می‌گیرد. این امر به بهترین نحو به وسیله آن قوانین توضیح داده می‌شود که در بعضی زمان‌ها یا در بعضی جاها خصلتی دین سالارانه را آشکار می‌کند و کاملاً تحت حمایت‌های مذهبی‌اند؛ ولی در زمان‌ها و جاهای دیگر دولت یا عرف ضامن آن‌ها می‌شوند (زیمل، ۱۳۸۸: ۱۸۹). در این معنا روابط اجتماعی به عنوان پایه جامعه، از یک سو از عرف و قانون شکل می‌گیرد و از سوی دیگر دین این روابط را شکل می‌دهد؛ پس از مدتی بر اساس نگاه زیمل امر عرفی و قانونی دینی می‌شود و امر دینی به صورت عرف و قانون در می‌آید. پس روابط اجتماعی میان عرف و قانون از یک سو و دین از سوی دیگر در حال رفت و برگشت است.

به بیان کلی‌تر دین، صرف نظر از هر چیز دیگری که ممکن است باشد، از فرم‌های روابط اجتماعی تشکیل می‌شود که وقتی از محتوای تجربی‌اش جدا شدند، مستقل می‌شوند و بر جوهرهای خاص خودشان فرا افکنده می‌شوند (زیمل، ۱۳۸۸: ۱۹۸-۱۹۹). از دیگر جامعه‌شناسان که به کارکردهای دین در نوشته‌های خود اشاره کرده است پیتیر برگر است. برگر در نوشته‌های خود به صورت خاص پیرامون مشروعیت و تأثیر دین در ایجاد آن به بحث می‌پردازد. برگر دیدگاه خود را در این رابطه با مقدماتی شروع می‌کند. براساس این مقدمات برگر بیان می‌کند که انسان سازنده جهان خود است؛ در توضیح باید گفت که انسان رابطه‌ای دوگانه با جهان دارد مانند دیگر پستانداران؛ انسان درون جهانی است که پیش از او وجود داشته است؛ اما برخلاف دیگر پستانداران این جهان برای انسان صرفاً فرض شده و پیش ساخته نیست. از این نکته است که برگر نتیجه می‌گیرد که در فرآیند ساخت جهان، انسان با فعالیت خود سائق‌هایش را تخصصی می‌کند و خود را پایدار می‌سازد او که از لحاظ زیستی از یک جهان انسان محروم است، جهانی انسانی بر می‌سازد. از دید برگر این جهان، جهان فرهنگ است که هدف آن ساختارهای ثابتی را برای زندگی انسان فراهم کند که از لحاظ زیستی فاقد آن است (برگر، ۱۳۹۷: ۳۸-۳۹) و این جهان براساس خودخواهی انسان به ذات ناپایدار است. ستیزه‌گری بر سر منافع اصلی این بی‌ثباتی است. از این روی برگر معتقد است که اجتماعی شدن می‌تواند به صورت زیادی این بی‌ثباتی را مهار کند و زمینه مقاومت افراد در برابر قانون را از بین ببرد. در این‌جا اجتماعی شدن بدون مشروعیت نمی‌تواند نظم اجتماعی را تضمین کند و خود مشروعیت از دین منبعث می‌شود (فصیحی، ۱۳۹۰: ۹۵-۶۵).

برگر در تفسیر این نظر خود می‌گوید در بخش اعظمی از تاریخ موجود بشر، دین در ایجاد چتر فراگیر از نمادها، برای یکپارچگی جامعه، نقش اساسی برعهده داشته است. معانی، ارزش‌ها و باورهای گوناگون رایج در جامعه، نهایتاً از طریق تفسیر جامع درباره واقعیت که زندگی را به کل نظام عالم ربط می‌داده، یکپارچه می‌شدند، در واقع دین را می‌توان به عنوان ساختار شناختی و هنجاری توصیف کرد که احساس بودن در کنار کاشانه خود در جهان هستی را ممکن می‌سازد. (برگر و دیگران، ۱۳۹۸: ۸۷)

اگر بخواهیم این درک را به دست آوریم که مشروعیت چگونه حاصل از دین و یا کارکرد دین است، ابتدا باید مشخص بسازیم که معنای دین در منظومه‌ی فکری برگر چیست؟ برگر دین را کیهان‌سازی به شیوه‌ای مقدس می‌داند. در نظر برگر مقدس عبارت است از: کیفیتی از قدرت اسرارآمیز و مهیب، غیر از انسان، اما مرتبط با انسان که در برخی موضوعات تجربی جای گرفته است. در این منظومه فکری کیفیت می‌تواند به چیزهای طبیعیاً ساخته دست انسان، حیوانیا انسان‌ها و به عینیت یافته‌های فرهنگ انسانی نسبت داده شود. به طور کلی امر مقدس به مثابه بیرون زدن از روال‌های عادی زندگی روزمره فهمیده می‌شود، یعنی به مشابه چیزهای فوق‌العاده و بالقوه خطرناک. هر چند امر قدسی به مشابه چیزی غیر از انسان فهمیده می‌شود، به انسان ارجاع دارد و به گونه‌ای با انسان ارتباط دارد که دیگر پدیده‌های غیرانسانی و به صورت خاص طبیعت غیرقدسی ندارند. از این‌جا است که برگر

نتیجه می‌گیرد که کیهانی که از سوی دین مسلم فرض می‌شود هم از انسان فرا می‌رود و هم او را در بر می‌گیرد. از همین نقطه است که خود برگر معتقد است که دین دارای دو کارکرد اصلی و اساسی است، نظم‌بخشی و معنادارسازی (برگر، ۱۳۹۷: ۶۲). در تفسیر این کارکرد برگر بیان می‌دارد که زندگی انسانی ذاتاً و به طور اجتناب‌ناپذیر فعالیتی در حال بیرونی شدن است. انسان در جریان بیرونی شدن برای واقعیت معنا ایجاد می‌کند. هر جامعه انسانی عمارتی از معناهای بیرونی شده و عینیت یافته است که همواره خواهان تمامیتی معنادار است. هر جامعه‌ای درگیر تلاش همواره ناتمام ایجاد جهانی به لحاظ انسانی معنادار است. کیهان‌سازی اشاره دارد به یکی شدن این جهان به لحاظ انسانی معنادار با جهان به معنای دقیق کلمه، به بیان دقیق‌تر دین به حداکثر دسترسی خود بیرونی شدن انسان، یعنی به دمیدن معانی ذهنی انسان بر واقعیت، اشاره دارد و در این حالت دین حاکی از آن نظم انسانی بر تمامیت هستی فرافکنی شده است (برگر، ۱۳۹۷: ۶۴-۶۵).

جامعه‌شناس دیگری که به بحث کارکرد اجتماعی دین وارد شده است، جامعه‌شناس شهیر آمریکایی تالکوت پارسونز است. تالکوت پارسونز هم اگر چه بر سنت اثبات‌گرایان، دین را حامل خرافات و جهل و حاوی عناصر بر جای مانده از گذشته‌ای بدون بشر می‌داند، در عین حال بر نقش تأثیرگذار آن در نظام کلی کنش اقرار می‌کند. او که در نظام کنش، برای ((فرهنگ))، بما فیه دین، نقشی غالب قائل بود، معتقد است که دین می‌تواند ((ارزش))ها را بیافریند، هنجارها را شکل دهد، ((نقش))ها را سازمان داده و رهنمودی کلی برای نظام‌های اجتماعی، شخصیت و رفتار ارائه نماید (الیاده، ۱۳۸۹، ج ۲: ۳۶۶).

به بیان دیگر اساس نگاه پارسونز به دین در درون نظریه کنش او شکل می‌گیرد. بر مبنای این نظریه در هر نظام کنش، انتخاب‌های استراتژیک تحت نظارت هنجارها و ارزش‌ها قرار دارند و در حقیقت، ثبات الگوهای نهادیشده و درجه انسجام بین آن‌ها به عنوان پیامد جهت‌گیری‌های ارزشی تلقی می‌شوند (یک فورده، ۱۳۸۸: ۷۸). پارسونز، باورهای دینی را به عنوان نظام‌های جهت‌گیری شناختی مرتبط با مسائل معینی که پذیرش آن از جانب کنشگر به عنوان یک تعهد اخلاقی تلقی می‌شود، معرض می‌کند (Parsons, 1951). این دیدگاه برگرفته شده از نظرگاه دورکیم در مورد تأثیر دین به عنوان نیروی اخلاقی برای تمایز میان امور قدسی و امور غیرقدسی است. این رویکرد پارسونز را می‌توان به این صورت توضیح داد که نظم ماوراءالطبیعی به گرایش‌ها و هنجارهای اخلاقی ارزیابی‌کننده نظام کنش، معنای شناختی می‌بخشد؛ ولی نه به این دلیل که آن‌ها تمایل به یکپارچه شدن با یکدیگر را دارند و این که این انسجام اساساً وابسته به استواری نظام است (Parsons, 1951: 369).

پارسونز در تبیین این دیدگاه خود متذکر می‌شود که هیچ نظام ارزشی نمی‌تواند از ناکامی‌ها و تضادها دوری کند. با وجود این، اغلب تنوع پیچیده‌ای از مکانیسم‌ها در نظام اجتماعی وجود دارد که شدت این ناکامی‌ها و تضادها را تخفیف می‌دهند (Parsons, 1951).

پارسونز به‌طور منظم شیوه‌های به لحاظ منطقی ممکن، برای کاهش این تضادها را در قالب شرایطی که در آن، ارزش‌های نهادی شده یا پذیرفته شده یا رد شده‌اند، ارائه می‌دهد. درون هر یک از این دو احتمال نوعی تمایز بین تخفیف در حوزه ماوراءطبیعی یا وضعیت آتی جامعه وجود دارد و از این روی پارسونز ادعا می‌کند که دین نه تنها با کاهش تفاوت‌ها بین واقعیت مورد انتظار و واقعیت‌های مشاهده شده، نظام ارزش‌های نهادی شده را عقلانی می‌کند؛ بلکه نظام ارزش را به درجات مختلف ایجاد می‌کند. این ادعا به این صورت در درون دیدگاه پارسونز صورت‌بندی می‌شود که دوام و قوت الگوهای ارزشی در چارچوب کارکرد فراگیر دین به عنوان منبع اصلی معنا در زندگی انسانی تبیین می‌شود (بکفورد، ۱۳۸۸).

در درون نظریه پارسونز دین و ایدئولوژی به منزله مکانیسم‌های ایفای ارزش و حفظ آن عمل می‌کنند، شأن خاصی داده می‌شود (Parsons, 1960). هر چند که خود پارسونز معتقد است که دین امروز، چندان جایگاه گذشته خود را در ساختار حیات اجتماعی دارا نمی‌باشد؛ ولی معتقد است که در ساختار جامعه غربی هنوز چیزی به نام عرفی شدن یا سکولاریزم اتفاق نیفتاده است و روابط دین و جامعه به نوعی باز تعریف شده است و بر این اساس، انسجام کارکردگرایی را حفظ می‌کند با این تصور که کمک ارزش‌های دینی به ثبات نظام اجتماعی به زور به دست نیامده است؛ بلکه برعکس، هدایت نظام توسط ارزش‌های دینی ادامه دارد (بکفورد، ۱۳۸۸: ۸۰-۸۱).

براساس دیدگاه پارسونز کارکرد اصلی دین در نظام اجتماعی را می‌توان تنظیم تعادل بین الزامات انگیزشی فرد با ارزش‌های جامعه‌اش دانست و این کارکرد توسط ارزش‌ها با نقش‌های دین در آن جامعه، روی می‌دهد. در این جا باید به این مسئله توجه

کرد که دین در ارتباط با نهفته‌ترین هسته شخصیت فرد برای هویت و تعهدات خودش یک موضوع فردی است و نمی‌تواند به عنوان یک عنصر غیر فردی به آن نگریست. در این نگاه سرنوشت نهایی دین به عنوان یک موجود دارای شناخت و ادراک مورد توجه است و در تحلیل نهایی، قرار می‌گیرد (Parsons, 1960). با توجه به نظریاتی که در این جا ارائه داده شد، کارکردهای اجتماعی دین در این پژوهش به این متغیرها خلاصه می‌شود؛ انسجام اجتماعی، کنترل اجتماعی، هویت، مشروعیت و روابط اجتماعی است.

سازگاری فرهنگی

سازگاری فرهنگی به دو سطح خرد و کلان تقسیم می‌شود و از نظر زمانی به سازگاری کوتاه‌مدت و بلندمدت توجه دارد. این سازگاری به دو صورت یادگیری و رشد یا به عنوان یک مشکل بررسی می‌شود و عوامل آن در دو حوزه اجتماعی و فردی قرار می‌گیرد. برخی پژوهشگران، سازگاری فرهنگی را به عنوان هدفی جذب‌گرا یا کثرت‌گرا می‌دانند. (Kim, 2016) این دیدگاه‌ها بیشتر بر مبنای مهاجرت به کشورهای پیشرفته شکل گرفته‌اند و ممکن است مسائل کشورهای دارای اقلیت‌های قومی را به خوبی توضیح ندهند. به طور سنتی، سازگاری فرهنگی به عنوان یک پدیده بین فرهنگی طبیعی تلقی می‌شود که در آن مهاجران باید برای سازگاری در جامعه جدید تلاش کنند. این رویکرد به ایدئولوژی جذب‌گرایانه نزدیک است، جایی که مهاجران فرهنگ خود را به نفع فرهنگ جامعه مقصد تغییر می‌دهند. (Pietila, 2010) در جامعه‌شناسی، سازگاری فرهنگی بر یادگیری اجتماعی تأکید دارد که به افراد کمک می‌کند تا نیازهای روانی و اجتماعی خود را برطرف کنند و با جامعه جدید همسو شوند (خورانی، ۱۳۸۸). گیدنز سه مدل اساسی برای ادغام قومی مهاجران مطرح می‌کند: همانندگردی، کوره ذوب، و کثرت‌گرایی. در همانندگردی، مهاجران فرهنگ قبلی خود را رها کرده و فرهنگ جامعه جدید را می‌پذیرند. در کوره ذوب، فرهنگ‌های مهاجر و میزبان با هم تلفیق می‌شوند تا فرهنگ جدیدی ایجاد شود. کثرت‌گرایی نیز به این باور است که تفاوت‌های فرهنگی نباید مانع زندگی و فعالیت اجتماعی افراد شود. گیدنز معتقد است که رویکرد کثرت‌گرایی مطلوب است، اما شرایط فعلی برای اجرای آن مناسب نیست (گیدنز، ۱۳۹۹).

یکی دیگر از محققین در حوزه سازگاری فرهنگی معتقد است که، سازگاری فرهنگی یک فرآیند یادگیری است که از آن طریق فرد در یک زمینه اجتماعی - فرهنگی جدید زندگی را شروع می‌کند. از نگاه «بری» برای گروه غیر مسلط مهاجران سه استراتژی سازگاری فرهنگی مطرح می‌شود؛ همانند گردی: منظور از همانندگردی این است که فرد هویت فرهنگی خود را از دست داده و به فرهنگ جامعه مقصد روی می‌آورد. جدایی: هنگامی که افراد برای حفظ فرهنگ مادری شان ارزش قائل بشوند در همین زمان از کنش متقابل با دیگر فرهنگ‌ها سرباز می‌زنند (Berry, 2008). یکپارچگی: منظور از یکپارچگی این است که شخص مهاجر به فرهنگ جامعه مبدأ پایبند است در حالی که با فرهنگ جامعه مقصد نیز ارتباط دارد و به آن هم پایبند است (Berry, 2008). حاشیه نشینی: زمانی رخ می‌دهد که فرد مهاجر هم فرهنگ قومی خود و هم فرهنگ جامعه میزبان را طرد می‌کند. بری مدل حاشیه نشینی را بیگانگی دوگانه می‌نامد، چون در این استراتژی عدم وفاداری به دو فرهنگ وجود دارد (Berry, 2008). بوریس و همکاران مدل فرهنگ‌پذیری تعاملی را مطرح کردند که یک چهارچوب فراگیر و سودمندی را مد نظر قرار می‌دهد. تأکید این مدل هم بر نقش انتظارات فرهنگ‌پذیری جامعه میزبان بوده و هم به جهت‌گیری‌های فرهنگ‌پذیری که توسط مهاجران اتخاذ می‌شود. بر اساس این مدل ممکن است اعضای جامعه میزبان پنج رویکرد فرهنگ‌پذیری را نسبت به مهاجران اعمال کنند: یکپارچگی، جداسازی^۱، همانندگردی^۲ و فردگرایی^۳ و فردگرایی^۴ سه جهت‌گیری اول مطابق با نظریه بری است، یعنی یکپارچگی، جدایی و همانند شدن، و دو تای آخر مربوط به رویکرد حاشیه‌ای شدن می‌باشند (میلز و براویت، ۱۳۹۴: ۲۴۳).

با توجه به مباحثی که در این بخش مطرح شد محقق چهار متغیر را برای سنجش سازگاری فرهنگی بر اساس نظریات عنوان شده طراحی نموده است. این چهار متغیر، متغیرهایی است که بر اساس طرح نظری پژوهش و مطالعات میدانی تحقیقات قبلی (حقیقتیان و همکاران، ۱۳۸۷؛ قالانی، ۱۳۹۸) به دست آمده است. متغیر تمایلی همان متغیر همانندگردی در تحقیقات بالا است با این وصف

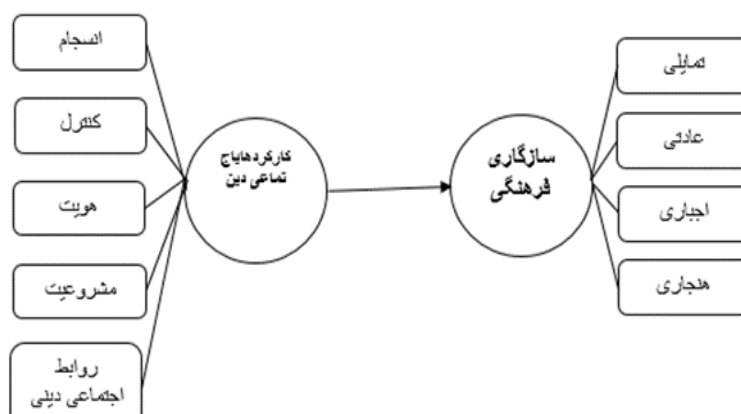
1. Dual alienation
2. Segregation
3. Exclusion
4. Individualism

که فرد مهاجر دوست دارد فرهنگ جامعه میزبان را به عنوان فرهنگ خود به دیگران معرفی کند. متغیر عادت‌ها که نزدیک متغیر یکپارچگی است که بری استفاده می‌کند با این تفاوت که در این جا فردی که دارای سن بیشتری است به واسطه حضور زیاد در جامعه میزبان برخی از آداب و رسوم آنان را به انجام می‌رساند. متغیر اجبار در این جا متغیری است که مانند همانندگری است ولی با این تفاوت که دلیل فرد برای قبول فرهنگ جامعه میزبان این است که نیاز دارد با این جامعه تامل نماید تا بتواند به انجام کارهای خود و نقش‌هایی که بر عهده دارد برسد؛ پس همانندی بر اساس جبر بر فرد تحمیل شده است و او اگر در وضعیتی قرار گیرد که نیاز نباشد فرهنگ جامعه میزبان را قبول کند و از آن طرف به فعالیت‌های خود در جامعه بدون محدودیت برسد در این حالت حتماً فرهنگ خود را حفظ خواهد کرد. متغیر آخر هنجاری نام دارد که همانند همانندگری است با این تفاوت که فرد مهاجر فرهنگ جامعه میزبان را بر اساس جامعه‌پذیری از سوی نظام آموزشی برای خود و فرزندانش به دست آورده است.

جدول ۱- متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق		نظریه‌پردازان و پژوهشگران
سازگاری فرهنگی	متغیر تمایلی	گیدنز؛ بری؛ بوریس و همکاران؛ قلانی
	متغیر عادت‌ها	گیدنز؛ بری؛ بوریس و همکاران؛ قلانی
	متغیر اجبار	گیدنز؛ بری؛ بوریس و همکاران؛ قلانی
	متغیر هنجاری	گیدنز؛ بری؛ بوریس و همکاران؛ قلانی
کارکرد اجتماعی دین	انسجام اجتماعی	دورکیم
	کنترل اجتماعی	دورکیم
	هویت	پارسونز
	مشروعیت	برگر
	روابط اجتماعی	زیمل

با توجه به مباحثی که مطرح گردید فرضیات مربوط به این پژوهش عبارتند از:
 فرضیه ۱: به نظر می‌رسد، انسجام اجتماعی بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد. فرضیه ۲: به نظر می‌رسد، کنترل اجتماعی بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد. فرضیه ۳: به نظر می‌رسد، هویت بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد. فرضیه ۴: به نظر می‌رسد، مشروعیت بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد. فرضیه ۵: به نظر می‌رسد، روابط اجتماعی دینی بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

جدول ۲- پیشینه پژوهش

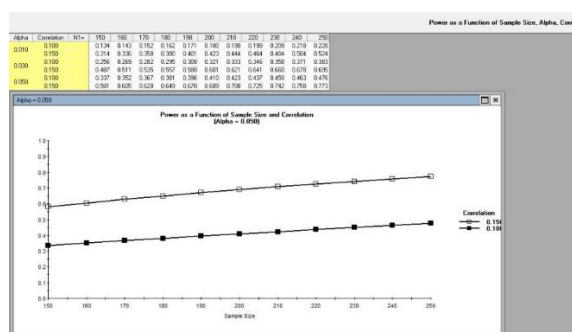
نویسندگان - روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهمترین یافته‌ها
میرزایی (۱۳۹۹) - کمی	بررسی عوامل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی که باعث سازگاری و یا تفاوت میان ملیت و قومیت می‌شود، چیست؟	یکی از یافته‌های بسیار اساسی این تحقیق این نکته است که میان دین و ناسیونالیسم دولتی از دیدگاه قومیت‌های مختلف تفاوت وجود دارد. محقق معتقد است که باید این تفاوت را که میان دانشجویان شیعی مذهب و سنی مذهب است با احتیاط تفسیر نمود و نیاز است که در یک پروژه تحقیقاتی به صورت خاص به آن پرداخت.
حرمتی زاد (۱۳۹۴) - کمی	سازگاری فرهنگی قومیت‌ها با فرهنگ عمومی جامعه و برخی عوامل اجتماعی مرتبط با آن	از میان عوامل مرتبط با سازگاری فرهنگی قومیت‌ها، نگرش به هویت قومی خود رابطه‌ای مستقیم و معنادار با سازگاری فرهنگی دارد. و ارتباطات اجتماعی با سایر افراد رابطه‌ای مستقیم و معنادار با سازگاری فرهنگی مهاجر در جامعه میزبان دارد.
حاجیانی و امیرکافی (۱۳۹۱) - تحلیل ثانوی	سوال اصلی این پژوهش این است که نسبت میان هویت قومی با هویت ملی در میان اقوام ایرانی به چه صورتی است؟	نتایج بیان کننده این نکته است که هر دو هویت قومی و ملی در میان اقوام ایرانی برجسته است. هم چنین همبستگی میان احساس تعلق به قومیت و دلبستگی به ملیت در کل نمونه مثبت است، اما میزان رابطه و جهت آن در میان اقوام متفاوت می‌باشد.
همکاران (۱۳۸۷) - کمی	چه عواملی بر سازگاری فرهنگی در نزد قومیت‌ها تأثیر دارد؟	بر اساس نتایج به دست آمده سازگاری فرهنگی مهاجران در حد متوسط بوده است و سن، تحصیلات، مدت اقامت و درآمد دارای رابطه مثبت و معنی دار با سازگاری فرهنگی بوده است و هم چنین متغیر داشتن اقوام در شهر مهاجرت شده به آبر سازگاری فرهنگی مهاجرین تأثیر داشته است.
اصانلو و خدای (۱۳۹۳) - کمی	این پژوهش با هدف بررسی نقش هوش فرهنگی در سازگاری میان فرهنگی و عملکرد شغلی افراد در سازمان‌ها انجام شده است.	نتایج نشان می‌دهد هوش فرهنگی و ابعاد آن (فراشناختی، انگیزشی، رفتاری) پیش‌بینی کننده قوی سازگاری میان فرهنگی است، به‌ویژه برای مهاجران که با هوش فرهنگی بالا می‌توانند عدم اطمینان و اضطراب ناشی از محیط جدید را کاهش دهند.
Connor (2010) - کمی	وضعیت دین و دینداری مهاجران مسلمان چه تأثیر بر سطح سازگاری فرهنگی آنان با جامعه میزبان دارد؟	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که به هر میزان دینداری و عمل دینی مسلمانان کمتر باشد میزان سازگاری فرهنگی آنان نسبت به جامعه میزبان بیشتر است.
یسلیدیک و دیگران (۲۰۱۰) - کمی	سوال اصلی پژوهش: چه تأثیر دینداری بر روی هویت اجتماعی در میان دینداران در جامعه می‌گذارد؟	نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که از یک سو هویت اجتماعی مبتنی بر دینداری نوعی رفاه اجتماعی را برای افراد ایجاد می‌کند و از سوی دیگر وجود ایجاد تضاد میان دینداران و غیر دینداران در جامعه می‌شود.
واتنابه و نوریویکی (۲۰۰۸) - کیفی	هدف از این مطالعه شناخت میزان سازگاری فرهنگی میان مهاجرین و میزبان با توجه به مفهوم اعتماد اجتماعی بوده است.	نتیجه این مطالعه نشان داد که مهاجرین پیش از مهاجرت به کشور جدید نسبت به مردم بومی آن منطقه از اعتماد بالایی برخوردار بوده‌اند که پس از حضور در آن منطقه میزان اعتماد آنان به شدت کاسته می‌شود. با کاسته شدن میزان اعتماد به میزبان مقدار تطابق فرهنگی و سازگاری فرهنگی دچار چالش می‌شود.

در ارتباط با تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی قومیت‌ها به صورت خاص و مستقل پژوهشی به انجام نرسیده است ولی تحقیقاتی در ارتباط با کارکردهای اجتماعی دین و هم چنین سازگاری فرهنگی قومیت‌ها به انجام رسیده است که در این جا به آن اشاره شد. نتایج بیان کننده آن است که در جوامع غربی که نگاه سکولار و لاییک به دین و دینداری دارند بحث سازگاری فرهنگی به شدت در میان اقلیت‌های قومی مسلمان و جامعه میزبان کم است و هر چه میزان دینداری مسلمان کمتر باشد، میزان سازگاری افزایش می‌یابد. هر چند در جامعه ما پژوهشی مستقلی وجود ندارد تا این مسئله را توضیح دهد اما تأثیر کارکرد دینی در حیات اجتماعی مورد پذیرش است و سازگاری فرهنگی نیز تا حدودی میان اقوام مختلف در مراکز جذب مهاجرت از سوی مهاجر و میزبان وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش بر اساس معیار هدف در گروه پژوهش‌های کاربردی، بر اساس معیار زمان گردآوری داده‌ها در گروه پژوهش‌های پیمایشی، بر اساس معیار ماهیت داده‌ها و مبنای پژوهش یک پژوهش کمی، بر اساس معیار خصوصیات موضوع یا مسئله پژوهش یک پژوهش همبستگی همخوانی، بر اساس معیار انواع تحقیقات بر اساس نوع داده یک پژوهش با داده‌های دست اول، بر اساس

معیار روش جمع‌آوری اطلاعات یک پژوهش میدانی با استفاده از تکنیک پرسشنامه و بر اساس معیار میزان ژرفایی، یک پژوهش پنهانگر می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل شهروندان توابع یزدانشهر و امیرآباد و ویلاشهر شهرستان نجف‌آباد اصفهان می‌باشد. برای محاسبه حجم نمونه Spss Sample Power استفاده شده است که در نهایت بر اساس محاسبات این نرم افزار در سطح آلفای ۰/۰۱ و توان ۰/۵۲۴ و پیش‌بینی ضریب همبستگی ۱۵ درصدی در جامعه آماری حجم نمونه ۲۵۰ نفری را انتخاب گردید. که پس از پخش پرسشنامه تعداد ۲۱۲ پرسشنامه از میان ۲۵۰ پرسشنامه دارای قابلیت بررسی و مطالعه در این تحقیق را پیدا نمود.

شکل ۲- خروجی نرم‌افزار Spss Sample Power

شیوه نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت سهمیه‌ای غیر احتمالی می‌باشد و اصلی‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد، که در بر گیرنده دو دسته سوالات اصلی پیرامون کارکرد اجتماعی دین و سازگاری فرهنگی قومیت‌ها می‌باشد به علاوه سوالات زمینه‌ای نیز در پایان پرسشنامه مطرح گردیده است. اطلاعات گردآوری شده و داده‌های مورد نظر در ارتباط با موضوع پژوهش با روش‌های خاص آماری مورد تحلیل قرار می‌گیرد تا از نتایج حاصله بهره‌برداری لازم صورت گیرد. بنابراین پژوهش حاضر داده‌های حاصله را از طریق آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است و توسط نرم افزارهای SPSS & AMOS این اطلاعات به دست آمده است. ابزار این پژوهش از لحاظ روایی پس از تدوین نهایی و با استفاده از نظرت اساتید محترم در گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اعتبار محتوا (اعتبار صوری) آن مورد تأیید قرار گرفته است. پایایی این پژوهش به وسیله آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که در جدول زیر به نمایش در آمده است:

جدول شماره ۳- ضریب آلفای کرونباخ متغیرها

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ	نتیجه آزمون
انسجام اجتماعی	۰/۸۲	قابل قبول
کنترل اجتماعی	۰/۷۰	قابل قبول
هویت	۰/۷۵	قابل قبول
مشروعیت	۰/۷۵	قابل قبول
روابط اجتماعی	۰/۸۸	قابل قبول
تمایلی	۰/۷۳	قابل قبول
عادت‌ی	۰/۷۲	قابل قبول
اجباری	۰/۷۱	قابل قبول
هنجاری	۰/۷۶	قابل قبول

بر اساس نتایج به دست آمده در این جدول تمامی آلفاهای کرونباخ به دست آمده در جدول بالا بیش از ۰/۷ است و می‌توان آن‌ها را به لحاظ پایایی قابل قبول دانست.

بحث و یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق

جدول ۴- متغیرهای توصیفی تحقیق

جنسیت	تعداد	درصد	وضعیت تاهل	تعداد	درصد
زن	۷۵	۳۵,۴	مجرد	۸۵	۴۰,۱
مرد	۱۳۷	۶۴,۶	متاهل	۱۱۷	۵۵,۲
سطح سواد	فراوانی	درصد	بدون همسر بر اثر فوت	۲	۰,۹
درحد خواندن و نوشتن	۷	۳,۳	بدون همسر بر اثر طلاق	۸	۳,۸
زیر دیپلم	۳۲	۱۵,۱	شغل	فراوانی	درصد
دیپلم	۶۷	۳۱,۶	کارمند دولت	۲۶	۱۲,۳
فوق دیپلم	۳۵	۱۶,۵	کارمندبخش خصوصی	۲۶	۱۲,۳
لیسانس	۵۱	۲۴,۱	خانه‌دار	۲۴	۱۱,۳
فوق لیسانس و بالاتر	۲۰	۹,۴	بیکار	۱۲	۵,۷
			کارگر	۲۰	۹,۴
			سایر	۱۰۴	۴۹,۱

بر اساس یافته‌های این تحقیق که حاصل از یک نمونه‌گیری احتمالی بوده است تعداد ۲۱۲ نفر پرسشنامه‌های محقق ساخته را به صورت کامل پر نموده‌اند که تعداد ۱۳۷ نفر از این تعداد مرد و مابقی (۷۵ نفر) زن بودند از این تعداد ۸۵ نفر مجرد و ۱۱۷ نفر متاهل هستند. از مجموع ۲۱۲ نفر ۵۰ درصد افراد تا مقطع دیپلم سواد دارند و مابقی بیش از دیپلم سواد داشته‌اند. ۵۲ نفر از پاسخگویان کارمند هستند و ۲۲ نفر خانه‌دار و ۲۰ نفر کارگر بودند و مابقی (۱۲ نفر) بیکار بوده‌اند. تعداد ۱۰۴ نفر از پاسخگویان هم‌گزینه سایر را در این زمینه انتخاب کرده‌اند.

جدول ۵- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد انسجام اجتماعی و ابعاد سازگاری فرهنگی

انسجام اجتماعی	سازگاری فرهنگی	تمایلی	عادتی	اجباری	هنجاری
۰/۲۹۴**	۰/۲۳۳**	۰/۲۸۹**	۰/۱۹۸*	۰/۲۵۳**	
۰/۲۴۱**	۰/۲۲۷**	۰/۳۲۶**	۰/۲۲۳**	۰/۱۴۱*	
۰/۲۶۹**	۰/۱۷۸**	۰/۲۷۸**	۰/۲۰۱**	۰/۲۳۰**	

** معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

در جدول ۵ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای بیانگر این است. بین انسجام اجتماعی و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن همبستگی مستقیم مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($p < 0.01$)، بر اساس یافته‌های جدول مزبور، انسجام اجتماعی بیشترین و کمترین همبستگی را به ترتیب با بعد عادتی ($r = 0.289$) و اجباری ($r = 0.198$) دارد. همچنین انسجام اجتماعی (بعد انسجام اجتماعی ناشی از دین) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد عادتی) ($r = 0.326$) و کمترین همبستگی را با بعد هنجاری ($r = 0.141$) داشته است.

جدول ۶- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد کنترل اجتماعی و ابعاد سازگاری فرهنگی

کنترل اجتماعی	سازگاری فرهنگی	تمایلی	عادتی	اجباری	هنجاری
۰/۲۹۷**	۰/۲۱۲**	۰/۲۳۹**	۰/۲۹۰*	۰/۲۲۶**	
۰/۲۶۴**	۰/۲۰۴**	۰/۲۱۰**	۰/۲۴۷**	۰/۲۱۰**	
۰/۲۳۵**	۰/۱۵۹*	۰/۱۹۲**	۰/۲۳۷**	۰/۱۷۹**	

** معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

در جدول ۶ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرها بیانگر این است. بین کنترل اجتماعی و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی همبستگی مستقیم مثبت و معنی داری وجود دارد ($p < /0.01$). بر اساس یافته‌های جدول مزبور، کنترل اجتماعی بیشترین و کمترین همبستگی را به ترتیب با بعد اجباری ($r = 0.290$) و بعد تمایلی ($r = 0.212$) دارد. همچنین کنترل اجتماعی (بعد کنترل درونی) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد اجباری) ($r = 0.247$) و کل بیرونی کمترین همبستگی را با بعد تمایلی ($r = 0.159$) داشته است.

جدول ۷- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد هویت و ابعاد سازگاری فرهنگی

هنجاری	اجباری	عادتی	تمایلی	سازگاری فرهنگی	
۰/۳۹۰**	۰/۲۲۶*	۰/۴۴۳**	۰/۲۸۰**	۰/۴۰۴**	هویت
۰/۳۵۶**	۰/۱۷۸**	۰/۳۵۴**	۰/۲۷۵**	۰/۳۵۱**	هویت ناشی از دین
۰/۰۲۹	۰/۰۶۱	۰/۱۱۱	-۰/۰۰۹	۰/۰۵۸	هویت مدرن

** معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

در جدول ۷ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای بیانگر این است. بین هویت و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن همبستگی مستقیم مثبت و معنی داری وجود دارد ($p < /0.01$). بر اساس یافته‌های جدول مزبور، هویت بیشترین و کمترین همبستگی را به ترتیب با بعد عادتی ($r = 0.443$) و اجباری ($r = 0.226$) دارد. همچنین هویت (هویت ناشی از دین) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد هنجاری) ($r = 0.356$) و کمترین همبستگی را با بعد اجباری ($r = 0.178$) داشته است. از طرفی دیگر بین بعد هویت مدرن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن رابطه معناداری گزارش نگردید.

جدول ۸- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد مشروعیت و ابعاد سازگاری فرهنگی

هنجاری	اجباری	عادتی	تمایلی	سازگاری فرهنگی	
۰/۲۳۶**	۰/۲۱۶*	۰/۳۶۹**	۰/۲۲۰**	۰/۳۱۳**	مشروعیت
۰/۲۷۳**	۰/۲۰۸**	۰/۳۹۳**	۰/۲۹۹**	۰/۳۵۱**	مشروعیت ناشی از دین
۰/۰۱۲	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	-۰/۳۰۶	۰/۰۲۸	مشروعیت ناشی از قوانین دموکراتیک

** معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

در جدول ۸ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای بیانگر این است. بین مشروعیت و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن همبستگی مستقیم مثبت و معنی داری وجود دارد ($p < /0.01$). بر اساس یافته‌های جدول مزبور، مشروعیت بیشترین و کمترین همبستگی را به ترتیب با بعد عادتی ($r = 0.369$) و اجباری ($r = 0.216$) دارد. همچنین مشروعیت (مشروعیت ناشی از دین) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد عادتی) ($r = 0.393$) و کمترین همبستگی را با بعد اجباری ($r = 0.208$) داشته است. از طرفی دیگر بین بعد مشروعیت ناشی از قوانین دموکراتیک با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن رابطه معناداری گزارش نگردید.

جدول ۹- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد روابط اجتماعی دینی و ابعاد سازگاری فرهنگی

هنجاری	اجباری	عادتی	تمایلی	سازگاری فرهنگی	
۰/۳۰۶**	۰/۲۱۱*	۰/۲۷۵**	۰/۲۶۲**	۰/۳۲۱**	روابط اجتماعی دینی
۰/۲۷۴**	۰/۱۴۰*	۰/۲۵۰**	۰/۱۵۴**	۰/۲۴۸**	اهمیت دین به شکل دادن روابط خانوادگی
۰/۲۹۳**	۰/۲۵۵**	۰/۲۶۰**	۰/۳۳۷**	۰/۳۴۸**	اهمیت دین به شکل دادن روابط اجتماعی

** معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

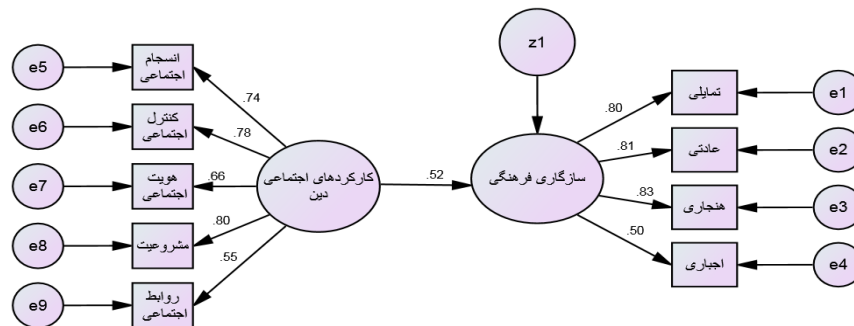
در جدول ۹ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای بیانگر این است. بین روابط اجتماعی دینی و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن همبستگی مستقیم مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($p < /0.01$). بر اساس یافته‌های جدول مزبور، روابط اجتماعی دینی بیشترین و کم‌ترین همبستگی را به ترتیب با بعد هنجاری ($r = 0.306$) و اجباری ($r = 0.211$) دارد. همچنین روابط اجتماعی دینی (بعد اهمیت دین به شکل دادن روابط اجتماعی) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد هنجاری) ($r = 0.293$) و اهمیت دین به شکل دادن روابط خانوادگی کمترین همبستگی را با بعد اجباری ($r = 0.140$) داشته است.

جدول ۱۰- ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد کارکردهای اجتماعی دینی و ابعاد سازگاری فرهنگی

سازگاری فرهنگی	تمایلی	عادتی	اجباری	هنجاری	
۰/۴۷۸**	۰/۳۵۸**	۰/۴۶۷**	۰/۳۲۹*	۰/۴۲۳**	کارکردهای اجتماعی دینی
۰/۲۹۴**	۰/۲۳۳**	۰/۲۸۹**	۰/۱۹۸*	۰/۲۵۳**	انسجام اجتماعی
۰/۲۹۷**	۰/۲۱۲**	۰/۲۳۹**	۰/۲۹۰**	۰/۲۲۶**	کنترل اجتماعی
۰/۴۰۴**	۰/۲۸۰**	۰/۴۴۳**	۰/۲۲۶*	۰/۳۹۰**	هویت
۰/۳۱۳**	۰/۲۲۰**	۰/۳۶۹**	۰/۲۱۶*	۰/۲۳۶**	مشروعیت
۰/۳۲۱**	۰/۲۶۲**	۰/۲۷۵**	۰/۲۱۱**	۰/۳۰۶**	روابط اجتماعی دینی

** معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۱ * معنی‌دار در سطح کمتر از ۰/۰۵

در جدول ۱۰ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرها بیانگر این است که بین کارکردهای اجتماعی دینی و ابعاد آن با سازگاری فرهنگی و ابعاد آن همبستگی مستقیم مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($p < /0.01$). بر اساس یافته‌های جدول مزبور، کارکردهای اجتماعی دینی بیشترین و کم‌ترین همبستگی را به ترتیب با بعد عادتی ($r = 0.467$) و اجباری ($r = 0.329$) دارد. همچنین کارکردهای اجتماعی دینی (بعد هویت) بیشترین همبستگی را با سازگاری فرهنگی (بعد عادتی) ($r = 0.443$) و روابط اجتماعی دینی کمترین همبستگی را با بعد اجباری ($r = 0.211$) داشته است.

مدل ۱- مدل رگرسیونی با متغیر پنهان از تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها

جدول ۱۱- خروجی استاندارد وزن‌های رگرسیونی

متغیرها	مقادیر استاندارد شده	نقاط بحرانی	سطح معناداری
تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها	۰/۵۲	۶/۴۹	۰/۰۰۱

جدول شماره ۱۲- خروجی استاندارد آزمون بوت استرپ در ضریب تعیین (R2)

مقادیر استاندارد شده	حد پایین	حد بالا	سطح معناداری
۰/۵۲	۰/۵۹	۱/۱۰	۰/۰۰۱

جدول ۱۳- نتایج تحلیل برازندگی تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها

شاخص	RMSEA	PCFI	PNFI	CFI	TLI	CMIN/DF	آماره $T \geq 1/96$	مقدار valueP- ($p \leq 0/05$)	نتیجه
دامنه پذیرش	$< 0/08$	$0/1-0/50$	$0/1-0/50$	$0/1-0/90$	$0/1-0/90$	۵-۱			
مدل تحقیق	$0/079$	$0/603$	$0/592$	$0/972$	$0/35$	۴/۱۴	۶/۴۹	$0/000$	تأیید

در جدول ۱۳ از مدل‌سازی معادلات ساختاری با به‌کارگیری نرم‌افزار AMOS استفاده شده است روند کار به این صورت بود که ابتدا مدل اندازه‌گیری متغیر سازگاری فرهنگی قومی بر اساس نمرات عاملی متغیرهای تشکیل‌دهنده آن تدوین و محاسبه شد. مدل اندازه‌گیری ابعاد مختلف متغیر کارکردهای اجتماعی دین نیز بر اساس گویه‌های موجود در پرسشنامه تدوین و محاسبه شد. سپس برای آزمون فرضیه‌ها روابط ساختاری بین عامل‌های مکنون اندازه‌گیری شدند. در جدول ۱۰ شاخص‌های برازش مدل نشان‌دهنده برازش مناسب مدل هستند بتای به دست آمده در مدل نشان از معنادار بودن اثر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی قومی به میزان $0/52$ با سطح معنی‌داری ($p < 0/001$) است. پس فرضیه پژوهش با اطمینان 99% پذیرفته می‌شود که این میزان تأثیر، یک تأثیر با شدت مناسبی بوده و ضریب تعیین R^2 آن نیز برابر با $0/27$ می‌باشد و بیانگر آنست که 27% درصد واریانس متغیر وابسته (میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها) توسط متغیر مستقل (کارکردهای اجتماعی دین) تبیین شده است. به عبارت ساده تر 27% درصد از عامل تغییرات میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مربوط به متغیر کارکردهای اجتماعی دین می‌باشد. مقدار سطح معناداری نیز در خروجی نرم‌افزار و در کادر وزن‌های رگرسیونی نیز برابر با $0/001$ گزارش شده است که از مقدار بحرانی $0/05$ کوچک‌تر بوده و معنادار بودن این تأثیر را از لحاظ آماری گزارش می‌کند. بطور کلی با توجه به خروجی آزمون بوت استرپ برای روشن شدن معناداری یا عدم معناداری ضریب تعیین $0/27$ (27% درصدی مدل در جامعه آماری) چون مقدار سطح معناداری در این آزمون برابر با $0/001$ گزارش شده و از سطح خطای $0/05$ کوچکتر است و در بازه‌های حد پایین و حد بالا صفر واقع نشده است می‌توان استنباط نمود که بطور کلی این اثرات (تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته) معنادار می‌باشد و فرضیه فوق تأیید می‌شود پس کارکردهای اجتماعی دین بر میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها مؤثر می‌باشد. به عبارت ساده‌تر می‌توان میزان سازگاری فرهنگی قومیت‌ها را بر اساس کارکردهای اجتماعی دین در جامعه آماری پیش‌بینی نمود.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کارکردهایی که در مورد دین وجود دارد، با ایجاد سازگاری فرهنگی ارتباط مستقیم و معناداری را دارد؛ البته نباید فراموش نمود که این نتایج در یک جامعه غیر سکولار به دست آمده است که دین به عنوان بنیاد اجتماع شناخته می‌شود. نمی‌توان چنین نتایجی را در تحقیقات جوامع سکولار انتظار داشت (Peucker, 2018). اما در حوزه ابعاد مورد مطالعه تحقیقات مختلفی وجود دارد که نتایج آن با تحقیق فعلی هم راستا است. هم چنان که نشان داده شده انسجام اجتماعی که یکی از کارکردهای دین است با سازگاری فرهنگی ارتباط معناداری دارد این نتیجه با تحقیقات سابق پیرامون انسجام اجتماعی و سازگاری فرهنگی انطباق دارد (نقدی کمریگی، ۱۳۹۱؛ بک فورد، ۱۳۸۸؛ Parsons, 1951). متغیر دیگر که ارتباط آن با سازگاری فرهنگی مورد بررسی قرار گرفت کنترل اجتماعی است. در نگاه جامعه‌شناسان دین این توانایی را دارد که بستر کنترل اجتماعی غیر اجباری را برای مومنان به وجود بیاورد. این تحقیق هم راستا به دیگر تحقیقات تأثیر کنترل اجتماعی را بر سازگاری فرهنگی مورد تایید قرار داده است (Schilling et al., 2021; Black, 1983)؛ نتایج حاصل در بخش تأثیر هویت اجتماعی بر سازگاری فرهنگی نیز با تحقیقات سابق همانندی داشته است (Ysseldyk et al., 2009; Ysseldyk et al., 2010)؛ در حوزه مشروعیت‌بخشی و تأثیر آن بر سازگاری فرهنگی نتایج این تحقیق با ادعاهای نظری که در دیدگاه برگر مطرح شده مورد تایید قرار گرفت و نشان داد که مشروعیت به عنوان عنصری می‌تواند بر ایجاد سازگاری فرهنگی تأثیرگذار باشد. و در نهایت تأثیر ارتباط اجتماعی بر سازگاری فرهنگی نیز به مانند تحقیقات گذشته مورد تایید قرار گرفت (Mace & Jordan, 2011; Nettle, 2009).

در کنار این تایید شدن فرضیه‌ها تحقیق برخی از نتایج نشان‌دهنده نکاتی خاصی است: هویت مدرن و مشروعیت ناشی از قوانین دموکراتیک بر اساس یافته‌ها جداول ۵ و ۶ ارتباطی با سازگاری فرهنگی نداشته است. اگر محقق بخواهد در مورد با عدم تأثیر این دو بر سازگاری فرهنگی بحثی را مورد نظر قرار دهد می‌تواند به این نکته اشاره نماید که این هر دو متغیر با نظام فرهنگی مهاجر

به شدت در تضاد است؛ نباید فراموش نمود که دین خود در درون جامعه مانند جامعه ایران یک نمود فعال از جامعه سنتی است که می‌تواند با زندگی افراد تلفیق شود ولی افرادی که در دورن یک نظام سنتی به لحاظ فرهنگی زندگی کرده‌اند و هم چنان به نظام ارزشی آن وابسته می‌باشند حاضر نیستند اساس نگاه فرهنگی خود را این چنین تغییر دهند؛ حتی ممکن است که جامعه میزبان نیز حاضر به پذیرش هویت مدرن و مشروعیت در بعد قوانین دموکراتیک نداشته باشد؛ ولی این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که بحث تغییر نسلی هم چنان که در تحقیقات خارجی وجود دارد ممکن است در طی چند نسل بعدی این گونه گزاره‌ها نیز مورد تایید جامعه مهاجر جوان قرار گیرد. هر چند نتایج تحقیق جاری با نتایج تحقیقات گذشته در این زمینه هم سو است ولی نباید فراموش کرد که متغیرهای مورد بررسی در این تحقیق مستند به کارکرد دین در جامعه هستند ولی در تحقیقات غربی به عنوان متغیرهایی موجود که در فرآیند اجتماعی به دست آمده است شناخته می‌شوند.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش در پی این بودیم که بررسی کنیم که آیا «کارکردهای اجتماعی دین بر روی سازگاری فرهنگی قومیت‌ها تأثیرگذار است؟» با توجه به ابعاد مورد بررسی در این پژوهش در قالب فرضیات طرح شده به این نتیجه رسیدیم که می‌توان این مسئله را پذیرفت که در جمعیت مورد مطالعه در سطح معناداری کارکردهای اجتماعی مورد بررسی می‌تواند بر سازگاری فرهنگی مؤثر باشد. نتیجه این تحقیق را نمی‌توان با تحقیقات دیگر مقایسه نمود دلیل آن هم مستقل بودن و خاص بودن موضوع این پژوهش است که با پژوهش‌های دیگر در این زمینه به صورت کلی تفاوت داشته است. چه بسا پژوهش‌هایی که در کشورهای اروپایی و آمریکا انجام شده باشد که یک طرف مورد بررسی دین و طرف دیگر سازگاری فرهنگی است؛ ولی اساس این تحقیقات بر این بنا شده است که دین مهاجرین در این مناطق نه تنها مشکل فرهنگی برای جامعه میزبان ایجاد می‌کنند بلکه بر اساس مسائلی که طی یک دهه اخیر در این مناطق ایجاد شده است نگاه امنیتی نیز به این گروه‌های مهاجر دارند. از این رو این دسته از تحقیقات در جهت رفع مشکل جامعه غرب با مسلمانان به صورت خاص است و دین به عنوان متغیر تأثیرگذار در عدم سازگاری فرهنگی مورد توجه است. اما نکته ای که باید در این جا به آن اشاره کرد این است که بحث تأثیر کارکردهای اجتماعی دین بر سازگاری فرهنگی با بحث دینداری و تأثیر دینداری بر روی سازگاری فرهنگی تفاوت دارد. چه بسا پاسخگویان در این پژوهش به لحاظ دینداری در پژوهش‌های دیگر از سطح نمره پایینی برخوردار باشند ولی از سوی دیگر معتقد باشند که اموری که در قالب کارکرد می‌تواند انجام دهد برای سازگاری فرهنگی مناسب است. پس نباید در این جا این دو بحث را با یکدیگر مخلوط نمود. نگاه به کارکردهای اجتماعی دین با دینداری تفاوت دارد.

در این تحقیق محقق با تنگناهای مختلفی رو برو شده است؛ مهم‌ترین آنان را می‌توان در بروز کرونا در زمان اجرای تحقیق دانست که به این واسطه چندان محقق نمی‌توانست به راحتی با جامعه آماری خود وارد ارتباط شود؛ از سوی دیگر معمولاً اطلاعات مربوط به جرایم و انحرافات محرمانه است، مسئولین منطقه در گفتگو غیر رسمی با محقق اطلاعات کلی از وضعیت جاری می‌دادند که البته چندان نمی‌تواند قابل استناد در بحث‌های علمی باشد. نیاز است که در این زمینه مسئولین فکری در زمینه آمار رسمی و جغرافیایی جرایم نمایندگان قابل ارائه با مراکز علمی را داشته باشد. نیاز است که در پژوهش‌های آتی محققین به دنبال شناخت جامعه میزبان و مهاجر باشند و تفاوت فرهنگ و تضادها را بر اساس نگاه هر دو سو مورد توجه قرار دهند؛ هم چنین نیاز است که محققین نحوی تأثیر فرآیند دینداری را نیز در حوزه سازگاری فرهنگی در مناطق چند قومیتی مورد توجه قرار دهند.

منابع

۱. احمدی، حمید. (۱۳۹۰). قومیت و قوم‌گرایی در ایران: افسانه و واقعیت (چاپ پنجم). تهران: نشر نی.
۲. برگر، پیتر. (۱۳۹۷). سایبان مقدس: عناصر نظریه جامعه‌شناختی دین. تهران: ثالث.
۳. برگر، پیتر؛ برگر، بریجیت؛ و کلنر، هانسفرید. (۱۳۹۸). ذهن بی‌خانمان (نوسازی و آگاهی) (ترجمه: محمد ساوجی). تهران: نشر نی.
۴. بک‌فورد، جیمز. (۱۳۸۸). دین و جامعه صنعتی پیشرفته (ترجمه: فاطمه گلایی). تهران: کویر.
۵. تاجیک، محمدرضا. (۱۳۸۴). انسان مدرن و معمای هویت. فصلنامه مطالعات ملی، ۶(۱)، ۲۸-۹.

۶. جمشیدی‌ها، غلامرضا؛ و قبادی، علیرضا. (۱۳۸۶). تحلیل جامعه‌شناختی از مراسم و مناسک دینی با تأکید بر مراسم عاشورا. فصلنامه تاریخ اسلام، ۸(۲)، ۳۷-۶۰.
۷. حقیقتیان، منصور؛ غضنفری، احمد؛ و تقوی، سید عبدالرسول. (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر بر سازگاری فرهنگی مهاجران به شهر قائمیه. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۵۴، ۶۳-۸۰.
۸. خورانی، جواد. (۱۳۸۸). بررسی رابطه عزت نفس و متغیرهای دموگرافیک با سازگاری میان فرهنگی دانشجویان مهاجر عراقی در شهرستان گیلان غرب در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). اراک: دانشگاه آزاد.
۹. دورکیم، امیل. (۱۳۹۸ الف). صور بنیادی حیات دینی: توت‌پرستی در استرالیا (ترجمه: باقر پرهام). تهران: نشر مرکز.
۱۰. دورکیم، امیل. (۱۳۹۸ ب). درباره تقسیم کار اجتماعی (ترجمه: باقر پرهام). تهران: نشر مرکز.
۱۱. زمیل، گئورگ. (۱۳۸۸). مقالاتی درباره دین: فلسفه و جامعه‌شناسی دین (ترجمه: شهناز مسمی‌پرست). تهران: ثالث.
۱۲. زمیل، گئورگ. (۱۳۹۳). دین (ترجمه: امیر رضایی). تهران: نشر نی.
۱۳. سلیگمن، مارتین؛ روزنهان، دیوید؛ و والکر، الین. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی روانی (ترجمه: رضا رستمی، سیامک طهماسبی، جمیله زارعی، سعیده زونزیان، و بنفشه فرزین‌راد) (چاپ سوم). تهران: ارجمند.
۱۴. فصیحی، امان‌الله. (۱۳۹۰). منطق کارکردی و دفاع از دین. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۱۵. قلانی، نسرين. (۱۳۹۸). بررسی جامعه‌شناختی میزان سازگاری دیاسپوراها در ایران با تأکید بر مولفه‌های اجتماعی و فرهنگی (مورد مطالعه استان اصفهان) (پایان‌نامه دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی). دهقان: دانشگاه آزاد.
۱۶. کاوندی، زینب؛ و صفورایی پاریزی، محمدمهدی. (۱۳۹۲). سازگاری میان فرهنگی؛ پدیده‌ای مطرح ولی دور از نظر. فصلنامه طهورا، ۲، ۱۵-۴۳.
۱۷. گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۹). جامعه‌شناسی (ترجمه: منوچهر صبوری) (چاپ سی و پنجم). تهران: نشر نی.
۱۸. میرزایی، سید آیت‌الله. (۱۳۹۹). ناسیونالیسم و قومیت در ایران (مطالعه‌ای تجربی). تهران: نشر آگاه.
۱۹. میلنر، آندرو؛ و براویت، جف. (۱۳۹۴). درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر (ترجمه: جمال محمدی) (چاپ پنجم). تهران: ققنوس.
۲۰. الیاده، میرچا. (۱۳۸۹). دین پژوهی (دو جلد) (ترجمه: بهاء‌الدین خرمشاهی). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
21. Berry, J. W. (2008). Acculturation and adaptation of immigrant youth. *Canadian Diversity*, 2, 50-54.
22. Connor, P. (2010). Contexts of immigrant receptivity and immigrant religious outcomes: The case of Muslims in Western Europe. *Ethnic and Racial Studies*, 33(3), 376-403.
23. Kim, Y., & Kim, Y. (2016). Ethnic proximity and cross-cultural adaptation: A study of Asian and European students in the United States. *Intercultural Communication Studies*, XXV, 61-80.
24. Parsons, T. (1951). *The social system*. Glencoe, IL: Free Press of Glencoe.
25. Parsons, T. (1960). *Structure and process in modern societies*. Glencoe, IL: The Free Press.
26. Pietila, I. (2010). *Intercultural adaptation as a dialogical learning process: Motivational factors among the short-term and long-term*. University of Tampere, Finland